

පටිඨානදේශනා මාලාව - වීථිවාර'  
'ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය' - 04.07.2019

නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස  
නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස  
නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස

තුන්ලෝකාග්‍ර වූ භාග්‍යාවත් වූ අරිහත් වූ සර්වඤ්ඤ සම්මා සම්බුද්ධපියාණන් වහන්සේට සන්තාන ගත සියළුම ක්ලේශ ධර්මයන් දැනගත්තා වූ දැක ගත්තා වූ කෙලෙසුන් හඳුනාගෙන කෙලෙසුන් දැනගෙන කෙලෙසුන්ගේ තිබෙන්නාවූ සැර ගතිය කෙලෙසුන්ගේ තිබෙන විනාශ කාරී ගතිය දැනගෙන ඥානය උපදවාගෙන සිහිය එළවාගෙන මනසිකාරයෙන් යුක්තව විනාසකාරී දුක් අරගෙනදෙන ක්ලේශ ධර්මයන් නැසූවා වූ, ක්ලේශ ධර්මයන් නසාගෙන තමන් වහන්සේගේ සන්තානයේ කුසලයෙන් පුරවා ගත්තා වූ කුසලයෙන් පිරිසිදු කරගත්තා වූ කුසල ධර්මයන්ගේ උපරිමයට උත්තරීතර භාවයට පත් උනා වූ කුසල ධර්මයන් වර්ධනය කිරීමෙන් උතුම් බවට පත් උනා වූ ශ්‍රේෂ්ඨතත්වයට පත් උනා වූ කුසල ධර්මයන් වඩාගෙන කුසල ධර්මයන් වඩන ආකාරය කුසලයෙන් සැනසෙන ආකාරය කුසලයෙන් ගමන්කරන ආකාරය ලෝකයට දක්‍ෂලෙස කුසල ලෙස දේශනා කොට වදාළා වූ සියලුම සත්වයන්ගේ සන්තාන තුළ කුසල් වැඩීමේ කුසල් වර්ධනය වීමේ කැමැත්ත ඇත්තා වූ ඡන්දය ඇත්තා වූ සියලුම සත්වයන් කෙරෙහි කරුණාවෙන් අකුසල ධර්මයන් දුරු කිරීමට කරුණාවෙන් ධර්ම දේශනා කොට වදාළා වූ අනන්ත ගුණ ඇති සම්මා සම්බුද්ධපියාණන් වහන්සේට මම සිරසින් වැද නමස්කාර කරනවා, මාගේ නමස්කාරය වේවා!

ඒ සම්මා සම්බුද්ධපියාණන් වහන්සේ දැක හඳුනා ගත්තා වූ කුසල ධර්මයන් වර්ධනය කරන්න අකුසල ධර්මයන් ප්‍රභාණය කරන්න පිහිට වන්නාවූ ශාන්ත වූ සුපරිසුද්ධ වූ උත්තම වූ ඒ අවබෝධ කරගන්න දේශනා කොට වදාළ ධර්ම ස්කන්ධයට ධර්ම රත්නයට මම සිරසින් වැද නමස්කාර කරනවා, මාගේ නමස්කාරය වේවා!

ඒ උතුම් වූ සීල සමාධි ප්‍රඥා කුසල මාර්ගයේ ගමන්කොට කුසල ධර්මයන්ගෙන් සන්තාන සනසාගෙන කුසල ධර්මයන්ගෙන් සන්තාන පිරිසිදු කරගෙන අකුසල ධර්මයන් විනාස කරගෙන ඒ පිරිසිදු වූ කුසල වූ ධර්ම මාර්ගයේ ගමන්කොට පරම සුන්දර වූ නිර්වාණ ධාතු වට සැපත් වූ ආර්ය මහා සංසරත්නයට මම සිරසින් වැද නමස්කාර කරනවා, මාගේ නමස්කාරය වේවා!

ඒ ශාන්ති නායක බුදුරජාණන්වහන්සේගේ උතුම් බුදුගුණ බලයෙන් ධර්ම රත්නයේ අනන්ත ගුණ බලයෙන් සංස රත්නයේ අනන්ත ගුණ බලයෙන් බුද්ධ ධර්ම සංස යන ත්‍රිවිධ රත්නය මෙනෙහි කළාවූ වන්දනා කළා වූ කුසල චිත්තයන්ගේ ආනුභාව බලයෙන් මේ පින්වත් සැම දෙනාම මේ වේලාව වෙනකොට වඩාගෙන තිබෙන්නා වූ කුසල ධර්මයන්ගේ අනන්ත ගුණ බලයෙන් අදත් අපි මේ අභිධර්ම සාකච්ඡාව තුළින් අභිධර්ම කථනය තුළින් අභිධර්ම දේශනාව තුළින් කියලා දෙන විස්තර කරලා දෙන ධර්ම කාරණා එකිනෙකක් පාසාම පැහැදිලිව සැමදෙනාටම තේරුම් ගන්න ලැබේවා! සියලු දෙනාගේම ඥානය දියුණුවේවා! වැඩේවා! සිහිය වැඩේවා! නුවණ වැඩේවා! යෝනිසෝමනසිකාරය අවධිකරගෙන මේ ධර්ම කරුණු හොඳට සිහියට අරගෙන වටහාගෙන මෙය ප්‍රතිපදාවක් ප්‍රතිපත්ති මාර්ගයක් කරගෙන සැම දෙනාටම උතුම් නිවර්තන සැනසෙන්න නිවන් ගමන යාගන්න ලැබේවා! ඒ සඳහා මෙය ඒ කාන්තයෙන්ම උතුම් මාර්ගයක්ම වේවා! කියලා මෙමුත්‍රියෙන් ප්‍රාර්ථනා කරමින් ආශීර්වාද කරමින් අද මේ පින්වතුන්ට හිතාගෙන තිබෙන ධර්ම කරුණු ටික අපි මතක් කරනවා.

ගිය අවස්ථාවේදී මම මේ පින්වතුන්ට ආරම්භක කාරණයක් හැටියට ධර්ම කරුණු ටිකක් කියලා දුන්නා. මේ දවස්වල කථා කරන්නේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය පිළිබඳවයි. ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කොහොමද කුසල අකුසල අව්‍යාකෘත ධර්ම රාමු තුන ඇතුළත මේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්මය ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ පිහිටන්නේ කොහොමද කියන කථාව තමයි අපි මේ දවස්වල මේ පින්වතුන්ට පැහැදිලි කරන්නේ. පසුගිය සතියේ විස්තර කරපු ධර්ම කාණ්ඩය හොඳින් ඇසුවා නම් හිතුවා නම් මෙනෙහි කළා නම් අපිට ලේසියෙන් මේකේ ඉස්සරහට යා ගන්න පුළුවන්. මේ ධර්ම වැඩ සටහනට යම්කිසි කෙනෙක් අළුතින් එක්කාසු වෙලා ඉන්නවා නම් හෝ ගිය සතියේ සම්බන්ධ වෙච්ච පින්වතුන්ගේ මනසට ඒ ධර්ම අර්ථය පොඩ්ඩක් සප්ඵල කරවලා ධර්ම අර්ථය පොඩ්ඩක් තවරාගෙන ඉස්සරහට යන්න ගියොත් මේ විදියටයි අපි දැන ගන්න ඕනෑ.

විශේෂයෙන්ම අනිත් ධර්මයන්ට බලපෑමක් බලගැන්වීමක් කරන්න පුළුවන් යම්කිසි ධර්මයක් තිබෙනවා නම් ඒකට තමයි කියන්නේ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම කියලා. එදිනෙදා ජීවිතියේදී පාවිච්චි කරන දෙයක් ගන්නොත් මෙන්න මෙහෙම එකක්

තිබෙනවා. අපේ මේ පිංවතුන් ලුණු තුනපහ දාලා ව්‍යංජනයක් හදාගෙන කනවා. ඒක ස්වභාවයක්. සමහර වෙලාවට ඔය කෑම බීම වල තිබෙනවා ඉන්ද්‍රිය වැඩේ කරන්න පුළුවන් සමහර අන්තර්ගතයෝ. මේක උපමාවක්. අපි හිතමු බෝංචි ව්‍යංජනයක් හදනවා කියලා. ඕක හදනකොට ඒකට පොල්කිරි ඇතුළු තවත් දේවල් දාල බෝංචි කපලා කොටලා දාල කන්න ගන්නවා. නමුත් බතුයි බෝංචියි සමහර වෙලාවට කන්න බෑ. හේතුව, ඒක කන්න පුළුවන් ඒකේ ඉන්ද්‍රිය වැඩේ කරන්න පුළුවන් ජාතියක් තිබෙනවා. ඒ තමයි ලුණු. මේ ලුණු ටිකක් දැමීමින් පස්සේ අර කන්න බැරි දේ කන්න බැරුව ඉතුරු කරන දේ කන්න බෑ කියලා අයින් කරන දේ ප්‍රියෙන් කන ප්‍රියෙන් බාර ගන්න ප්‍රියෙන් වළඳන ප්‍රියෙන් අනුභව කරන ගතියක් තිබෙනවා. ඒක නිසා මේ ලුණුවල තිබෙනවා අර කන්න බැරි දේවල් කන්න පුළුවන් දේවල් කරන්නා වූ ගතියක්. එතකොට මේ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම හැටියට අපි උදාහරණයක් ගත්තොත් මේ ලුණු තැවරිවව තැන ප්‍රිය ගතියක් උපදවනවා. ඒවගේම තමයි තවත් එකක් ඒකේ තිබෙනවා. ඒ තමයි ඇඹුල් ගතිය. ලුණු විතරක් නොවෙයි. ඒකට ඇඹුල් ටිකක් ආවොත් ඒක තවත් ධර්මයක්. දැන් එතකොට ලුණුත් තිබෙනවා ඇඹුලත් තිබෙනවා. ඒ විතරක් නොවෙයි ඕකට මිරිස් ටිකකුත් තිබෙන්න ඕනෑ. දැන් බලන්න ලුණුයි ඇඹුලුයි මිරිසුයි තුන්දෙනා එකතැන ඉන්නවා. ඒ ඉන්නේ මොකක් හරි ව්‍යංජනයක ඔය තුන්දෙනා ඉන්නකොට අර ව්‍යංජනයට මහා බලපෑමක්, මහා ආනුභාවයක්, මහා විසාල තත්වයක් ලබා දෙනවා. මෙන්න මේ වාගේ අනිත් පොකුරු ධර්ම වලට රංචු ධර්ම වල තිබෙන අනිත් ඒවාට ගැමීම ගන්වන්න පුළුවන් තමන්ගේ යටතට ගන්න පුළුවන් ගති තිබෙන ධර්ම වලට කියනවා ඉන්ද්‍රිය ධර්ම කියලා.

ඒවගේ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 තිබෙනවා මේ ධර්ම කණ්ඩායමේ, බුදුරජාණන්වහන්සේගේ දේශනාවේ. සූත්‍ර වලත් එහෙමයි. සංයුත්ත නිකායේ දිගට ඇදියට දේශනා කරලා තිබෙනවා කොටස් වශයෙන්. මේවා ඉන්ද්‍රිය ධර්ම. මෙන්න මේ කාරණා ටික අපි හොඳට තේරුම් ගන්න ඕනෑ මේ වැඩේ කරගෙන යනකොට.

ඉන්ද්‍රිය ධර්ම කියලා කියන්නේ අනිත් එකකට බල පවත්වන්න පුළුවන් අනිත් ඒවා තමන්ට නතුකර ගන්න පුළුවන් ගතිය තිබෙන දේවල් වලට. ඒවගේ කුසල ඉන්ද්‍රිය කියලා ජාතියක් තිබෙනවා අකුසල ඉන්ද්‍රිය කියලා ජාතියකුත් තිබෙනවා. සමහර වෙලාවට අව්‍යාකෘත ධර්ම වලත් ඉන්ද්‍රිය තිබෙනවා. කුසල ඉන්ද්‍රිය කියලා කියන්නේ ධර්මතා 8 කට. ඒ තමයි චිත්තය - ජීවිත ඉන්ද්‍රිය - වේදනා වෛතසිකය - ශ්‍රද්ධා වෛතසිකය - චීරිය වෛතසිකය - සති වෛතසිකය - එකග්ගතා - ප්‍රඥාව. මෙන්න මේ ධර්ම 8 කුසල සිත්වල වැඩ කරන නිසා අනිත් වෛතසික ධර්මයෝ අනිත් නාම ධර්මයෝ එක්ක ටිකක් අමුතු හැඩක් අමුතු වැඩක් අමුතු වටිනාකමක් අමුතු වැදගත්කමක් තිබෙන්නාවූ අය හැටියට ක්‍රියාත්මක වෙන නිසා මේවාට කියනවා කුසල ධර්ම අතර තිබෙන ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෝ කියලා.

තවත් එකක් අපි තේරුම් ගන්න ඕනෑ ඉස්සරහට යන්න කලින්. ඒ තමයි අකුසල ධර්ම කියන තැනත් තිබෙනවා ඉන්ද්‍රිය ධර්ම. දැන් මේක කියන කොට හරි ප්‍රශ්නයක් එනවා. බුදුරජාණන්වහන්සේ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම දේශනා කරලා තිබෙනවා ශ්‍රද්ධාව චීරිය සති සමාධි ප්‍රඥා කියලා. ඉතින් මේ අස්සේ අකුසල ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෝත් තිබෙනවා නේද කියලා ඉස්සෙල්ලාම පළවෙනි වතාවට එක එක්කෙනාට අහන්න ලැබෙනකොට මේ වචන කන වැකෙන කොට මේ මොකක්ද මේ වෙනත් යන්නේ, අකුසල ධර්ම වලත් ඉන්ද්‍රිය තිබෙනවා කියලා කියනවා කියලා හිත ගැස්සිලා තිගැස්සිලා යන්න පුළුවන්. මේ අභිධර්ම කථනය අභිධර්ම විස්තරය කරනකොට ගොඩවල් තුනකට දාලා තමයි කාණ්ඩ විස්තර කරන්නේ. කුසල මොනවාද කියලා කියලා දෙනවා. අකුසල මොනවාද කියලා කියලා දෙනවා. අව්‍යාකෘත මොනවාද කියලා කියලා දෙනවා. ඔය කාරණය දැනගෙන තමයි මේකට බහින්න ඕනෑ. අපි ඒක කරලා තිබෙනවා.

අකුසල ධර්ම කියලා කියන්නේ අකුසල් සිත් 12 + ඒ සිත් සමග වැඩ කරන වෛතසික 27. කුසල ධර්ම කියලා කියන්නේ 21 වශයෙන් වැඩ කරන්නාවූ කුසල චිත්තයෝ සහ ඒ අස්සේ වැඩ කරන වෛතසික 38. මේ පොදියට කියනවා කුසල ධර්ම කියලා. එතකොට ගොඩවල් දෙකක්. කුසල සිත් වල කුසල පැත්තේ වැඩ කරනකොට චිත්තය - ජීවිත ඉන්ද්‍රිය - වේදනාව - සද්ධාව - චීරිය - සතිය - එකග්ගතා - ප්‍රඥා කියන මේ ධර්ම කුසල් සිත් රාමුවේ කුසල් සිත් බල මණ්ඩලයේ පොදි ගැහිලා එක්කාසු වෙලා වැඩ කරනකොට ඒවා හඳුන්වනවා කුසල සිත් වල වැඩ කරන කුසල ඉන්ද්‍රිය ධර්ම කියලා. ඊළඟට ඔය ගොඩෙන් යම්කිසි දෙයක් අකුසල සිතක වැඩ කරන්නේ ඒ වෙලාවට ඒක හඳුන්වනවා අකුසල ඉන්ද්‍රිය ධර්ම කියලා.

අකුසල ඉන්ද්‍රිය ධර්ම තිබෙන්නේ පහයි. ඒ තමයි චිත්තය - ජීවිත ඉන්ද්‍රිය - වේදනාව - චීරිය - ඒකග්ගතාවය. වෙනත් වචනයකින් කියනවා නම් සර්වචිත්ත සාධාරණ වෛතසික හතක් තිබෙනවා කියලා කියලා තිබෙනවා. ඒ තමයි එස්ස - වේදනා - සංඥා - වේතනා - ඒකග්ගතා - ජීවිත ඉන්ද්‍රිය - මනසිකාරය. ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අතර මේ හත්දෙනාගෙන්

වේදනාව - ජීවිත ඉන්ද්‍රිය එකග්ගතාවය තිබෙනවා. අත්‍යසමාන වලින් තිබෙනවා වීරය. විත්තය තිබෙනවා පොදු වශයෙන්. මේ පස් දෙනා තිබෙන්නේ අකුසල සිත්වල. ඒක නිසා අපි මේ ඉන්ද්‍රිය කථාව කරගෙන යනකොට මේ මූලික ධර්ම ගොනුව වෙන් වෙන් වශයෙන් හදුනා ගන්නවා. තවත් අපේ පින්වතුන්ට දැන ගන්න ඕනෑ කාරණයක් තිබෙනවා. ඒ තමයි සම්පයුත්ත ධර්ම. සම්පයුත්ත ධර්ම කියන්නේ මොනවාද? සම්පයුත්ත කියලා කියන්නේ එකට වැඩ කරන ධර්ම. එකට පහළ වෙන එකට මිශ්‍ර වෙලා තිබෙන ධර්ම වලට කියනවා සම්පයුත්ත ධර්මයෝ කියලා. ඒවා සම්පයුත්තයි මිශ්‍රයි, එකට එකතුවෙලයි තිබෙන්නේ. මේ විදියට අපි වෛතසික වශයෙන් කුසල සිත් වශයෙන් වෙන් වෙන්ව කියලා දුන්නට සමහර වෙලාවට මේක විස්තර කරනකොට වෙන වචන පද ටිකක් ඔය ධර්ම විස්තරයේ තිබෙනවා. ඒ තමයි ස්කන්ධ. සම්පයුත්තකානං ඛන්ධානං කියලා කියනවා. කුසලා ධම්මා කියන්නේ නැතුව කුසලා ඛන්ධා කියනවා. කුසලා ධම්මා කියන්නේ විත්ත ධර්ම ඉන්ද්‍රිය ධර්ම. ඒකම වෙන වාක්‍යයකින් වෙන ධර්ම මුණු වරකින් කියනවා කුසලා ඛන්ධා කියලා. කුසලා ඛන්ධා සම්පයුත්තකානං ඛන්ධානං කියලා කියන්නේ කුසල ස්කන්ධ ධර්මයෝ සම්පුත්ත ස්කන්ධ ධර්මයන්ට කියන එක. ඔන්න ඔය කියන්නා වූ වචන ඔය කියන පෙළ ගස්සන ඒ හැඩ ලස්සන නිතර භාවිතා කරන වචන ගොන්න අපි දැන ගන්න ඕනෑ. සම්පයුත්ත කියන්නේ එකට ඉන්න එකට ක්‍රියාත්මක වෙන එකට පොදි ගැහිලා වැඩ කරන එකට මිශ්‍ර වෙව්ව ධර්ම කියන එකයි.

දැන් එනකොට මම කියලා දුන්නා ඉන්ද්‍රිය ධර්ම කියන්නේ මොකක්ද කියලා. ඒ තමන් කුසල ඉන්ද්‍රිය 8 දෙනයි. අකුසල ඉන්ද්‍රිය 5 දෙනයි. සම්පයුත්ත කියන්නේ මොනවාද කියලාත් කියලා දුන්නා. තව එකක් මේකේ තිබෙනවා තේරුම් ගන්න. ඒ තමයි අව්‍යාකෘත ධර්ම වල තිබෙන ඉන්ද්‍රිය මොනවාද කියලා. අව්‍යාකෘත කියලා කියන්නේ කුසල් නොවෙන අකුසල් නොවෙන තවත් සිත් ජාති තිබෙනවා. ඒ තමයි විපාක සිත්. විපාක සිත් අව්‍යාකෘතයි. ක්‍රියා සිත් අව්‍යාකෘතයි. රූපය අව්‍යාකෘතයි. ඊළඟට ඒ රූපයේ හැඩ තල තිබෙනවා. හැඩ තල කියලා කියන්නේ සමහර වෙලාවට කුසල් සිතක් පහළ වෙනකොට ඒ කුසල් සිතේ බලයෙන් කුසල් සිතේ ගැමීමෙන් කුසල් සිතේ ආනුභවයෙන් අපේ ශරීරයේ පහළ වෙනවා විත්තජ රූප. ඒවාට කියනවා කුසල විත්තජ රූප කියලා. ඒ විතරක් නොවෙයි, අකුසල් සිත් පහළ වෙනකොට අකුසල් සිතේ ගැමීමෙන් අකුසල් සිතේ බලයෙන් අකුසල් සිතේ ආනුභවයෙන් පහළ වෙනවා අපේ ශරීරයේ විත්තජ රූප ජාතියක්. ඒවාට කියනවා අකුසල විත්තජ රූප කියලා. දෙකම ගත්තොත් මේවා විත්තජ රූප තමයි. නමුත් මේ දෙකටම වඩා වෙනස් කුසල විපාක විත්තජ රූප. විපාක සිතක් පහළ වෙනකොටත් ඒ විපාක සිතට ගැලපෙන විත්තජ රූප ටිකක් පහළ වෙනවා. ඒකට කියනවා කුසල විපාක විත්තජ රූප කියලා. ඒවත් විත්තජ රූප තමයි. නමුත් ඒවා එන විදිය වෙනස්.

තවත් ජාතියක් තිබෙනවා. ඒ තමයි ක්‍රියා සිතක් පහළ වෙනකොට රහතන්වහන්සේලාට ඒ ක්‍රියා සිතේ බලයෙන් ක්‍රියා සිතේ ආනුභවයෙන් ක්‍රියා සිතේ තිබෙන්නා වූ තේජාවෙන් පහළ වෙනවා විත්තජ රූප ජාතියක්. ඒවාට කියනවා ක්‍රියා විත්තජ රූප කියලා. එනකොට කුසල විත්තජ රූප තිබෙනවා, අකුසල විත්තජ රූප තිබෙනවා, අව්‍යාකෘත වශයෙන් කුසල විපාක විත්තජ රූප තිබෙනවා, ක්‍රියා විත්තජ රූප තිබෙනවා. මේ විත්තජ රූපත් තේරුම් ගන්න ඕනෑ අව්‍යාකෘත ධර්ම හැටියට, කුසල ධර්ම හැටියට, ක්‍රියා ධර්ම හැටියට.

තව එකක් මේ පිටතුව තේරුම් ගන්න ඕනෑ. ඒ තමයි ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියන එක. ජීවිත ඉන්ද්‍රිය දෙකක් තිබෙනවා. මේක නිතර කථා වෙන එකකුත් නොවෙයි. නමුත් මේක දැනගත යුතුයි. එස්ස - වේදනා - සංඥා - වේතනා - ඒකග්ගතා - ජීවිත ඉන්ද්‍රිය - මනසිකාරය කියන ධර්ම රංචුවේ එක ධර්මයක් තිබෙනවා ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියලා. ඒකත් වෛතසික ජීවිත ඉන්ද්‍රියක්. ඒකට කියනවා නාම ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියලා. මේ ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියන නාම වෛතසිකය රූපත් එක්ක වැඩ කරන්නේ නෑ. ඒක රූපයට සම්බන්ධ එකක් නොවෙයි. ඒක යන්නේ නාම ධර්මත් එක්ක, හිතත් එක්ක අනිත් වෛතසික ධර්මත් එක්ක. ඒක නිසා ඒකට කියනවා නාම ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියලා.

රූපයේත් තිබෙනවා ජීවිත ඉන්ද්‍රිය ගතියක්. කර්මයෙන් උපන්නා වූ සත්වයන්ගේ ශරීරවල තිබෙනවා ජීවිත ඉන්ද්‍රියක්. ඒකට කියනවා රූප ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියලා. නාම ජීවිත ඉන්ද්‍රිය support කරන්නේ නාමයට පමණයි. එනම් විත්ත වෛතසික ධර්මයන්ට පමණයි. රූප ජීවිතඉන්ද්‍රිය කියන එක රූපයන්ට පණ දෙනවා. ඔන්න ඔය වෙනස අපි දැනගත යුතුයි.

අපේ ඇහේ ඔය ජීවිත ඉන්ද්‍රිය තිබෙන තැනුත් තිබෙනවා, නැති තැනුත් තිබෙනවා. රූප ජීවිතඉන්ද්‍රිය හොඳට පැතිරිලා තැවරිලා තිබෙන තැන් තිබෙනවා. ඇස්පිල්ලම් වල කෙස් වල නියපොතුවල දත් අග්ගිස්සේ ඒවගේම වේලිව්ව හම් කැබලිවල ජීවිත ඉන්ද්‍රිය නෑ. සෙම් සොටු වලත් ජීවිත ඉන්ද්‍රිය නෑ. ස්පර්ශය දැනෙන සෑම තැනකම කර්මජ රූප වල රූප ජීවිත ඉන්ද්‍රිය තිබෙනවා. අනිත් එක තමයි දැන් අපි මේ කථා කරන්නේ ප්‍රත්‍යය කථාවක්. පට්ඨානයේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කොහොමද එක එක පොකුරු ධර්ම වලට කුසල වශයෙන් උදව් කරන්නේ කොහොමද. අකුසල් වශයෙන්

උදව් කරන්නේ කොහොමද අව්‍යාකෘත ධර්ම වැඩ කරන්නේ කොහොමද කියන කාරණය පැටලුම් නැතුව පැහැදිලිව පිරිසිදුව තේරුම් ගන්න දරන උත්සාහයක් මේ. ඒක නිසා මේක හොඳට පැහැදිලිව තේරුම් ගන්න ඕනෑ.

මේ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය තිබෙන ධර්ම වලට කියනවා ප්‍රත්‍යය ධර්ම කියලා. අද කපා කරන්නේ ඉන්ද්‍රිය වශයෙන් ප්‍රත්‍යය ශක්තියක් තිබෙන අනිත් එක්කෙනාට නිකං ලුණුවල බලය ව්‍යංජනයට පතුරුවලා දෙන්න වගේ මිරිස්වල තිබෙන බලය ඇඹුල් වල තිබෙන බලය ඒ හොඳි වලට ව්‍යංජනය මහා ගැමීමට බලපවත්වනවා වගේ ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය, ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ගුණය, හැකියාව, උපකාරක බලය තිබෙන ධර්ම රංචුවක් ගැන තමයි මේ කපා කරන්නේ. ඒකෙ තිබෙනවා කොටස් තුනක්.

- එකක් තමයි සහජාත වශයෙන් එකට උපදින ධර්මයන්ට උදව් කරන උපකාර කරන බලපෑමක් කරන ඉන්ද්‍රිය ධර්ම සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියලා කියනවා.
- ඉස්සරවෙලා පහළ වෙලා පස්සේ පහළ වෙන්නාවූ ධර්මයකට බලයක් කරන්නාවූ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය තිබෙන ධර්මයට කියනවා පූරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්මය කියලා.
- රූප වලට පමණක්ම තිබෙන්නාවූ රූප වලට පමණක් බලපාන ධර්මයට කියනවා රූප ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියලා.

පූරේජාත ජීවිත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය මෙහෙම තේරුම් ගන්න පුළුවන්. අම්මයි තාත්තයි කලින් උපදිනවා. පස්සේ දරුවෝ උපදිනවා. කලින් ඉපෙදුනාවූ අම්මටයි තාත්තටයි තිබෙනවා පසුව උපන්නාවූ දරුවන්ට අනුබල දෙන කන්න බොන්න දෙන හදන්න වඩන්න පුළුවන් රකින්න පුළුවන් ඒ අයව පාලනය කරන්න පුළුවන් ගතියක්, බලයක්, ආනුභාවයක්. ඒ නිසා ළමයි බයයි අම්මටයි තාත්තටයි එක්තරා කාලයක් යනකම්. මේක පූරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය තේරුම් ගන්න උදාහරණයක්.

මෙන්න මේ කාරණා ටික හිතේ තියාගෙන මම ගිය පාර කියලා දීපු කපාවේ ඊළඟ කොට්ඨාසයට යමු. අපි ගිය පාර කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො කියන කපාවත් කුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො කියන ඒකත් යාන්තම් වගේ කිව්වා. අද අපි එක්කාසු කරගනිමු තුන්වෙනි වීථිය.

3) වෙනි වීථිය

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ච අබ්‍යාකතස්ස ච ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො - කුසලො ඉන්ද්‍රියා සම්පසුත්තකානං බන්ධානං චිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො.

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ච අබ්‍යාකතස්ස ච ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො = කුසල ධර්මයක් කුසල ධර්මයකටයි අව්‍යාකෘත ධර්මයකටයි කියන ධර්මතා දෙකකට එකම වෙලාවේ මහා බලයක් කරනවා කියලා කියනවා.

මේක අපි මෙහෙම තේරුම් ගනිමු. කුසල ධර්මයක් එකම වෙලාවේ කුසල ධර්මයකටයි අව්‍යාකෘත ධර්මයකටයි කියන දෙකටම ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙනවා. පාසැලක ඉන්නවා principal කෙනෙක්. ඒ ප්‍රින්සිපල්ගේ ළමයි තුන්දෙනෙකුත් යනවා ඒ ඉස්කෝලයටම. ඒ ප්‍රින්සිපල් යටතේ තමන්ගේ ළමයිතුන් ඉගෙන ගන්නවා තමන්ගේ නොවන්නා වූ අනිත් ළමයිතුන් ඉගෙන ගන්නවා. දැන් මේ ළමයි සියලුදෙනාම පිට්ටනියේ සෙල්ලම් කරනවා. එතකොට මේ ගුරුවරයා බෙල් එක ගහලා ළමයි ඔක්කෝටම අඩ ගහනවා. ළමයි ඔක්කෝටම අඩ ගහනකොට ඒ අඩ ගහන්නේ තමන්ගේ ළමයිත්ට විතරක් නොවෙයි. නැත්නම් තමන්ගේ නොවෙන දරුවන්ට විතරක් නොවෙයි. එකම වෙලාවේ ඒ ගුරුවරයා තමන්ගේ දරුවන්ටත් තමන්ගේ නොවෙන්නාවූ අනිත් දරුවන්ටත් දෙගොල්ලන්ටම එක වචනයෙන් එක වෙලාවේ අඩ ගහනවා. එතකොට බලන්න ළමයි ටික ඔක්කොම ටික එනවා තමන්ගේ ළඟට. තමන්ගේ ළමයි සහ තමන්ගේ නොවන්නා වූ අයත් එනවා.

ඒ වගේ, එක වෙලාවකට කුසල ධර්මයටයි කුසල නොවෙන අව්‍යාකෘත ධර්මයටයි කියන දෙකටම එක විදියකට බලපෑමක් කරන්න පුළුවන් කපාව තමයි මේ කියන්නේ = කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ච අබ්‍යාකතස්ස ච ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො.

මේක අප මේ විදියට තේරුම් ගනිමු. පැති දෙකකට එක වෙලාවේ බලපවත්වන්න පුළුවන් ශක්තියක් මේකේ තිබෙනවා. දැන් බලන්න උදාහරණයක් හැටියට අපි අද ගනිමු කුසල ධර්මය හැටියට පළවෙනි ධ්‍යාන සිතේ තිබෙනවා ධර්මතා සමුභයක්. අපි හිතමු මේ වේලාවට වෛතසික ධර්ම 33 ක් විතර තිබෙනවා කියලා. සිතත්

එක්ක 34 කියමු. එකකොට කෙනෙක් වාඩිවෙලා හොඳට භාවනා කරනවා. භාවනා කරනකොට භික්ෂු ධාන්ය ගතවෙලා හොඳට ඒ ධාන්ය සිත හැසිරෙන කොට ඒ ධාන්ය සිතේ වැඩකරනවා කුසල ධර්ම රංචුවක්. ඒකෙ තිබෙනවා ධර්ම සමුහයක්. ඒ තමයි ධාන්ය කුසල් සිත + ඒ සිතේ තිබෙන ජීවිත ඉන්ද්‍රිය වෛතසිකය + වේදනාව + ශ්‍රද්ධාව + චීර්ය + සති + එකග්ගතා. ඉන්ද්‍රිය ධර්ම හැටියට නම් කරන්න පුළුවන්. මේ නාම ධර්ම ටික ඒ වෙලාවේ ධාන්ය සිතේ ක්‍රියාත්මක වෙන ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 9ය. ඒ වෙලාවට චීර්යන් හොඳට තිබෙනවා, සිහියන් හොඳට තිබෙනවා, සමාධියන් හොඳට තිබෙනවා, ශ්‍රද්ධාව හොඳට තිබෙනවා, එවාගේම සැප වේදනාව හොඳට තිබෙනවා, ජීවිත ඉන්ද්‍රිය හරි ලස්සනට පැතිරිලා තිබෙනවා. භික්ෂු ප්‍රසන්න වෙලා තිබෙනවා. මේ ටික ඔක්කෝම ඉන්ද්‍රිය වැඩේ කරනවා. මේ ටික ඒ නාම ධර්ම වලට බලපානවා. ඒ වෙලාවේම ඔය ඉන්ද්‍රිය ධර්ම ටික ඒ ධාන්ය වඩන ධාන්යයේ ඉන්න කෙනාගේ ශරීරයේ පහළ වෙන ශාන්ත වූ සුක්ෂම වූ සැහැල්ලු වූ මෘදු වූ ඒවාගේම සුඛ සහගත වූ විත්තජ රූප පරම්පරාවක් විත්තජ රූප සමුහයක් ඇති කරන්න උදව් වෙනවා. ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙනවා. ඒක නිසා ඒ වෙලාවේ පහළ වෙන ධාන්ය කුසල සිත, කුසල් සිතේ එක්ක ඉන්න අනිත් ධර්මයන්ටත් රූප වශයෙන් පහළ වෙන අනිත් ධර්මයන්ටත් එක වෙලාවේ පහළ වෙන මහා ගැමිමක් ඇති කරනවා. ඒක නිසා තමයි එවැනි අවස්ථාවලේ විස්තර කරනකොට නිවැරදිව පැහැදිලිව විස්තර කරනකොට ධර්ම වල වැරදි ලෙස එකින් එකට හප්පන්නේ නැතුව විස්තර කරනකොට තමයි කියන්නේ **කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ව අබ්‍යාකතස්ස ව ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො** කියලා.

තවත් තිබෙනවා, මම ඉස්සෙල්ලා කිව්වා සම්මපයුත්ත කථාවක්. ඒ සම්පයුත්ත කථාවට අපි ගියහම මේ කථාවම වෙන විදියකට කියනවා. ඒ තමයි **කුසලා ඉන්ද්‍රියා සම්පයුත්තකානං බන්ධානං විත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො = කුසල ඉන්ද්‍රියන් සමග අනිත් එකට ඉන්නා වූ ස්කන්ධයන්ටත් ඒ සිතේ ආනුභාවයෙන් පහළ වන්නා වූ විත්තජ රූපයන්ටත් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙනවා.** ඇත්තටම බැලුවහම මේ වචන වල තිබෙනවා හරි බලයක්.

සමහර කෙනෙකුට මේ ධර්ම විස්තර කිරීමේදී ස්කන්ධ වචනය කොතනින් හරි තැනකින් එක්කාසු කරලා මුහු කරලා, ස්කන්ධ කියන වචනය යම්කිසි තැනකින් ගාවලා හප්පලා මිශ්‍ර කරලා කිව්වොත් කුමක් හෝ හේතුවක් නිසා එයට ඒ ධර්ම කාණ්ඩය හොඳට අනුවෙනවා වැටහෙනවා. සමහර කෙනෙකුට එහෙම නොවෙයි. සමහර කෙනෙකුට ස්කන්ධ කියන වචනය හප්පලා ගාවලා තවරලා ගන්නේ නැතුව කුසල ධර්ම හැටියට **කුසලා ධම්මා කුසලස්ස ව ධම්මස්ස අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස** කියලා ඒ වචන වලින් කියනකොට හොඳට තේරෙනවා. ඒක නිසා මේ භාෂාව කියන එක හරි බලයක් තිබෙන එකක්. ඒක නිසා ඔන්න ඔය විදියට ආකාර දෙකකින් මේක විස්තර කරනවා.

දැන් අපි මේ වෙනකොට දැන ගන්නා විටීචාර තුනක්. ඒ තමයි කුසල විටී චාරය කුසලයට - කුසල ධර්මයක් අව්‍යාකාතයට - කුසල ධර්මයක් එකම වෙලාවේ කුසලයටයි අව්‍යාකාතයටයි දෙකටම වැඩ කරන විදිය.

දැන් අපි යමු අනිත් පැත්තට. ඒ තමයි අකුසල ධර්ම කාණ්ඩය. අකුසල ධර්ම සම්බන්ධයෙන් තිබෙනවා ධර්ම 5ක්. මේ විත්ත විටීය තිබෙන්නේ මෙහෙමයි.

4) වෙනි විටීය

**අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො - අකුසලා ඉන්ද්‍රියා සම්පයුත්තකානං බන්ධානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො**

**අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො = අකුසල ධර්මයක් අකුසල ධර්මයකටම ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර වෙනවා.** අකුසල වල තිබෙනවා මෙහෙම ගතියක්. අකුසල් කියලා කිව්වේ අකුසල් සිත් 12 න් මොකක් හරි එක සිතක්. උදාහරණයක් හැටියට අපි ගමු මනුස්සයෙක් කඩේකට ගිහිල්ලා මොනවා හරි දෙයක් හොරකම් කරනවා. ඕක දැන් බහුල වශයෙන් තිබෙන දෙයක්. ඒ වෙලාවට එයා ජයග්‍රාහී ස්වභාවයෙන් යුක්තව සෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුත්ත අසංඛාරික මහා ලෝභ සහගත ලෝභ මූල සිතීන් ඔය වැඩේ කරනවා. එකකොට පහළ වෙන්නේ මහා බලවත් අකුසල් සිතක්. ලෝභ මූල සිතක්. බලවත් අකුසල් සිතක්. ඒකෙ තිබෙනවා සිතයි + ජීවිත ඉන්ද්‍රියයි + අකුසල සිතේ වේදනාවයි + අකුසල සිතේ අකුසල චීර්යයි + අකුසල සිතේ එකග්ගතාව. මේ පස් දෙනා ඒ එක්කම පහළ වෙන අකුසල් වෛතසික ධර්ම රංචුවට මේ හොරකම් කරන වැඩේ කරන්න උදව් කරනවා. ඒ කියන්නේ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම හැටියට ඉදිරිපත් වෙලා ප්‍රත්‍යය ධර්ම හැටියට උදව් වෙනවා.

එතකොට ප්‍රත්‍යය උප්පන්නයෝ කියන්නේ, ඒ ‘සිත + ජීවිත ඉන්ද්‍රිය + වේදනාව + විරිය + ඒකග්ගතා’ කියන ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය බලය තිබෙන චෛතසික ධර්ම රංචුවේ බලය ලබන ධර්ම. ඒ අයගේ බලයට යටත් වෙන බලයට නැඹුරු වෙලා ඒ වැඩේ කරන්න සිද්ධවෙන ධර්ම වලට කියනවා ප්‍රත්‍යය උප්පන්න ධර්ම කියලා. ඒ හිතෙන් තිබෙනවා ඒක. ඒකම කියනවා මේ විදියට.

- අකුසලා ඉන්ද්‍රියා සම්පයුත්තකානං ඛන්ධානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො කියලා. මේකේ කියනවා වෙනමම. අකුසල ඉන්ද්‍රියෝ එකට පහළ වෙන ස්කන්ධ ධර්මයන්ට ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙනවා. මෙතැන ස්කන්ධ නාමය යොදලා නැවත ඒකම කියනවා.

ඊළඟ විටිය

5) අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො – අකුසලා ඉන්ද්‍රියා චිත්තසමුට්ඨානානං රූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො.

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො - මෙතැන අබ්‍යාකත කියලා කියන්නේ අකුසල සිතක බලයෙන් අකුසල සිතකට යටත්ව අකුසල සිතක උප්පාදක ශක්තියෙන් පහළ වෙන චිත්තප රූප වලට කියනවා අකුසල චිත්තප රූප කියලා. ඒවා අබ්‍යාකතයි. ඒක නිසා කියනවා අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො කියලා. ඉස්සෙල්ලා කිව්වා නාම ධර්ම රංචුව වෙනම. දැන් කියන්නේ නාම ධර්මයෝ කොහොමද රූප ධර්ම වලට වෙනම බලපාන්නේ කියලා.

ධර්මයක් පැහැදිලිව තේරුම් ගන්න නම් ඒක වෙන වෙනම යනකොට තමයි හොඳට වැටෙන්නේ, හොඳට තේරෙන්නේ, හොඳට ඒකෙ තිබෙන්නා වූ අවුල් බව නිරවුල් වෙලා හොඳට පැහැදිලිව පිරිසිදුව ඉදිරිපත් වෙන්නේ.

6) අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ච අබ්‍යාකතස්ස ච ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො – අකුසලා ඉන්ද්‍රියා සම්පයුත්තකානං ඛන්ධානං චිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො.

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ච අබ්‍යාකතස්ස ච ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො = අකුසල් සිතක් පහළ වෙනකොට ඒ අකුසල් සිතේ තිබෙන්නා වූ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වෙන ජීවිත ඉන්ද්‍රිය විරිය වේදනාව එකග්ගතා යන මේ ධර්ම 5 අනිත් තිබෙන්නා වූ චෛතසික ගොනුවටත් චිත්තප රූප ධර්ම වලටත් දෙගොල්ලන්ටම අමුතු විදියට බලපෑමක් කරනවා ඒ අයට පහළ වෙන්න.

ප්‍රත්‍යය උප්පන්න වශයෙන් කියන්නේ ඒ බලය ලබන අය. අපි කිව්වා හොඳ්දක ලුණු තිබෙනවා කියලා. ලුණුත් ඇඹුලත් මිරිසුත් තුන්දෙනාම ඉන්ද්‍රිය ධර්ම හැටියට හිතා ගන්න. ඊළඟට අනිත් තිබෙන්නා වූ පොල්කිරි ආදී තිබෙන්නා වූ ඔක්කොම ටික මේවාට යටත් වෙනවා. ඒක නිසා ව්‍යංජනයේ තිබෙන්නා වූ අනිත් සියලුම දේවල් ප්‍රත්‍යය උප්පන්නයෝ එනම් මේ ලුණු වලට ඇඹුල් වලට මිරිස් වලට යටත් වෙන ධර්ම. අන්න ඒවගේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෝ අනිත් ඒවාට අමුතු බලපෑමක් කරනවා. ඒවාට කියනවා ප්‍රත්‍යය උප්පන්න ධර්මයෝ කියලා. මේ කථාවම තවත් විදියකට කියන්න පුළුවන් ස්කන්ධ කථාව එක්කාසු කරලා ස්කන්ධ ධර්මයෝ හැටියට.

- අකුසලා ඉන්ද්‍රියා සම්පයුත්තකානං ඛන්ධානං චිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො = අකුසල ධර්මයෝ අකුසල ඉන්ද්‍රියෝ ඒ සමග එකට පහළ වෙන ස්කන්ධ ධර්මයන්ට සහ චිත්තසමුට්ඨාන රූප ස්කන්ධයන්ට ඒකාන්තයෙන්ම ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් බලපෑමක් කරනවා කියලා.

මේ විදියට අකුසල වශයෙන් අකුසල විටී වාර තුනයි කුසල විසර්ජනා වාර තුනයි. තවත් එකක් තිබෙනවා. ඒක කියන්නේ මෙහෙමයි.

7) වෙනි විටිය

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො – විපාකාබ්‍යාකතා කිරියාබ්‍යාකතා ඉන්ද්‍රියා සම්පයුත්තකානං ඛන්ධානං චිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො. පටිසන්ධික්ඛණේ විපාකාබ්‍යාකතා ඉන්ද්‍රියා සම්පයුත්තකානං ඛන්ධානං කටත්තා ච රූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො. වක්ඛුන්ද්‍රියං වක්ඛුච්ඤ්ඤාණස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො. සොතින්ද්‍රියං සොතච්ඤ්ඤාණස්ස ...පෙ.... සාතින්ද්‍රියං

සානවිඤ්ඤාණස්ස...පෙ.... ජීවිහිත්ථියං ජීවිභාවිඤ්ඤාණස්ස...පෙ.... කායින්ථියං කායවිඤ්ඤාණස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො. රූපජීවිහිත්ථියං කචන්තාරූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො.

අධ්‍යාකතධම්ම කියලා කියන්නේ විත්තජ රූප. ඉස්සෙල්ලා අපි කියාගෙන ආව විත්තජ රූප කියලා. කුසල සිත නිසා පහළ වෙන විත්තජ රූප අධ්‍යාකතයි. අකුසල සිත් නිසා පහළ වෙන විත්තජ රූප අධ්‍යාකතයි. දැන් මේක අනිත් පැත්තට ගත්තහම මේ රූප නිසා සිත පහළ වෙනවා කියලා ගන්න පුළුවන්. නමුත් ඒක ධර්ම විරෝධීයි. වචනයෙන් හදන්න පුළුවන්. නමුත් ඒක ධර්ම විරෝධීයි. හේතුව, සිත නිසා රූප පහළ වෙනවා නමුත් රූප නිසා සිත පහළ වෙන්නේ නෑ. මෙතැන අධ්‍යාකත ධර්ම හැටියට ගන්නේ නාම ධර්ම සමූහයක්. ඒවාට කියනවා විපාක සිත් සහ ක්‍රියා සිත් කියලා. මේ විපාක සිත් කියන්නේ අධ්‍යාකත ධර්මයෝ ක්‍රියා සිත් කියන්නේ අධ්‍යාකත ධර්මයෝ. ඒ සිත්වල තිබෙන චෛතසික ධර්මත් අධ්‍යාකත ධර්මයෝ. ඒවා නිසා පහළ වෙන්නා වූ විත්තජ රූපත් අධ්‍යාකත ධර්මයෝ. ඒක නිසා කියනවා අධ්‍යාකතො ධම්මො අධ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො කියලා. ප්‍රත්‍යය උප්පන්න වශයෙන් ගන්නේ ඒ බලපෑම ලබන්නා වූ දේ. ඒක අවස්ථා වශයෙන් ගත්තයින් පස්සේ උපදින අවස්ථාවෙන් අධ්‍යාකතො ධම්මො අධ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස, ප්‍රචාන්ති වශයෙන් අධ්‍යාකතො ධම්මො අධ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස. මේ විදියට තමයි මේක සිද්ධ වෙන්නේ.

ඊළඟට විස්තර කරනකොට පාලි වාක්‍යයෙන් පාලි පෙළෙන් පාලි අර්ථකථනයෙන් අපි මේක සලකාගෙන යනකොට මේ විදියට අපිට තේරුම් ගන්න පුළුවන්. හොඳට අහගන්න, සිතේ දරා ගන්න. ඉන්ද්‍රිය ධර්ම විසර්ජනා වාර කෙළවරට ගිහිල්ලා මුලින් තියෙන ඒවාට සම්බන්ධ කරලා අවුලක් ඇති කරගන්නේ නැතුව පැහැදිලිව වෙනම තේරුම් ගන්න.

- විපාකාධ්‍යාකතා කිරියාධ්‍යාකතා ඉන්ද්‍රියා සම්පයුත්තකානං ඛන්ධානං විත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො = විපාක සිත් වශයෙන් එන අධ්‍යාකත ධර්මයෝ - ක්‍රියා සිත් වශයෙන් ඇතිවෙන්නා අධ්‍යාකත වූ නාම ධර්මයෝ සම්පයුත්තක ස්කන්ධයෝ වන එකට පහළ වෙන චෛතසිකයන්ටත් විත්ත සමුට්ඨානික රූපයන්ටත් දෙගොල්ලන්ටම එක වෙලාවේදී බලපානවා, එක වෙලාවේදී හේතු වෙනවා, එක වෙලාවේදී ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් ඉදිරිපත් වෙනවා.

තව එකක් තිබෙනවා අපි ඒක ඉස්සරහදි කියමු. තව පොඩි වචන කීපයයි කියලා දෙන්න තිබෙන්නේ. ඒක දන්න එකක්. ඔන්න ඔය විදියට විසර්ජනා වාර හතක් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්ම යටතේ අපිට කියලා දෙනවා. විචිචාර හතකින් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කොහොමද විසිරිලා තිබෙන්නේ ඒවගේම විසිරිව ධර්ම රංචුවක් පැටලුම් නැතුව තේරුම් ගන්නේ කොහොමද වටහාගන්නේ කොහොමද කියන එක හොඳට මේ පටිඨාන ධර්ම විස්තරයේ තිබෙනවා.

අපි තව එකක් හොඳට තේරුම් ගත යුතුයි. සිතත් චෛතසික ධර්ම කියලා කියනකොට බොහෝ අයට තිබෙන වැරදි වැටහීමක් තමයි සිත ඉස්සර වෙලා පහළ වෙලා පස්සේ චෛතසික ධර්ම පහළ වෙනවා කියලා. සමහර අය මෙහෙම හිතාගෙන ඉන්නවා. මේකේ තිබෙන්නේ සිත පහළ වෙනකොටමයි චෛතසික ධර්මයෝ පහළ වෙන්නේ. සිත නැතුව චෛතසිකයන්ට පහළ වෙන්න බෑ. චෛතසිකයෝ නැතුව හිතට පහළ වෙන්න බෑ. ඒවා සියල්ලක්ම interconnected වෙලා තිබෙන්නේ. Interrelated - එකට බැඳිලා තිබෙන්නේ. නමුත් එකට පහළ උනත් ඒ ඔක්කෝම වෙන වෙන ධර්ම. අපි හිතමු මෙහෙම, අපි මඩවලින් හදනවා මොකක් හරි පොඩි ගුලියක්. මැටි වලින් ගුලිය හදනකොට ඒකට අපි කියන්නේ මැටි ගුලිය කියලා. නමුත් මැටි ගුලිය කියන එක හදනකොටම ඒකෙ තිබෙන අන්තර්ගතයක් තිබෙනවා. ඒ ටික ඔක්කෝම ඒ වෙලාවට එනවා. ඒ තමයි මඩ ගුලියේ තිබෙන බර, මඩ ගුලියේ තිබෙන රවුම් ගතිය, මඩ ගුලියේ පාට. ඒකත් ඒ එක්කම එනවා. ඒ වාගේම යම්කිසි විදියකින් ඒ මඩ ගුලියේ එහෙට මෙහෙට ඇද වෙච්ච බේරි වෙච්ච හැඩයක් එනවා නම් ඒකත් ඒක පහළ වෙන වෙලාවේම ඇතිවෙනවා. ඒක නිසා එකක් ඉස්සරවෙලා පහළ වෙලා පස්සේ එකක් පහළ වෙනවා කියන එක නොවෙයි. ඔක්කෝම එකට එන්නේ. ඒක නිසා කියනවා සමූහ ධර්ම, රංචු ධර්ම පොකුරු ධර්ම කියලා. මම පාවිච්චි කරන්නේ පොකුරු ධර්ම කියලා. පොකුරට ධර්ම සමූහයක් එකට පහළ වෙනවා. ධර්ම සමූහයක් එක පොකුරට පහළ වෙනකොට cluster එකකට පහළ වෙනකොට ඔවුනොවුන්ට කොහොමද බලපෑමක් කරගන්නේ කියන තැන විස්තර කථනය තමයි මේ විදියට මේ දේශනාවේ තිබෙන්නේ.

තථාගත බුදුරජාණන්වහන්සේගේ සර්වඤ්ඤාඤානයේ තිබෙන විසිතුරු කම ඒ සර්වඤ්ඤාඤානයේ තිබෙන ලස්සනකම ආනුභාවය පිරිසිදු කම ඒ වාගේම තීක්ෂණ ගතිය ඒවාගේම වේගවත් පිරිසිදු ජවන ගතිය දැකලා සර්වඤ්ඤාඤාන වන්දනාවක් සර්වඤ්ඤාඤානයට පැහැදිමක් සර්වඤ්ඤාඤානය හරහා බුදුගුණ මනසිකාරයක්

කරන්න යම්කිසි කෙනෙකුට ලැබෙනවා නම් මෙන් මේ සර්වඥතාඥානයෙන් මේ පුංචි ධර්ම වල තිබෙන හැඩ, ඒවායේ තිබෙන ආකාර, ඒවගේ තිබෙන විධි, ඒවායේ තිබෙන ගති, ඒවායේ තිබෙන ශක්ති එතන එතනම පහළ වෙච්ච ඒ ශක්ති අතින් එකට බලපෑමක් කරලා නැති වී යන හැටි දකින්න පුළුවන් මහා විසාල මහා ලොකු මහා ආනුභාව සම්පන්න හැකියාවක් ඒ තථාගතඥානයට සර්වඥතාඥානයට හිමිවෙලා තිබෙනවා. ඒ ඥානයට ගලපන්න ඒ තථාගත සර්වඥතාඥානයට සමාන කරන්න ගලපන්න ඒකට සමාන කරලා කියන්න වෙන කිසිම ඥානයක් කොහේවත්ම නෑ. ඒ තමයි උතුම්ම උතුම් ශ්‍රේෂ්ඨම ඥානය. උතුම්ම උතුම් පිරිසිදු ඥානය. පුංචිම පුංචි හුළගේ යන දුටුවලි කැල්ලක තිබෙන ස්කන්ධය ඒකෙ තිබෙන ආකාරය ඒක ආපු විදිය ඒක කොච්චර කල් පවතිනවද කෝකට ගිහිල්ලා හැප්පෙනවද ඒකෙන් කරන්න පුළුවන් මොනවාද ඒකෙ අස්සට ගිහිල්ලා ඒකෙ ඇතුලත තිබෙන්නාවූ මධ්‍ය ගතිය කේන්ද්‍රිය ගතිය දැකගෙන ඒකෙ තිබෙන ආකාර සියල්ලම අඩුවක් නැතුව බලන්න පුළුවන් මහා විසාල පුංචි දේ ලොකු කරලා බලන දුර තිබෙන දේ ළං කරලා බලන සැඟවීව්ව දේ විවෘත කරලා බලන තිබෙන දේ වටේ ගිහිල්ලා බලන පුදුම බලයක් පුදුම ඥානයක් පුදුම හැකියාවක් ඒ ආනුභාව සම්පන්න තථාගත සර්වඥතාඥානයට තිබෙනවා. ඒ බලවත් වූ තථාගත සර්වඥතාඥානය හෙබි තථාගතයන් වහන්සේ ඒ උතුම් නුවණින් මේ නාම ධර්ම එක එක පස්සේ පන්නලා මේ චිත්තය පස්සේ පන්නලා මේ වෛතසික එක එක්කෙනා පස්සේ වෙන වෙනම හිත මෙහෙයවලා නුවණ යොදලා සිහිය යොදලා ඒවාගේම නුවණින් ඒ තැන් වලට ගිහිල්ලා හොඳටම ස්පර්ශ කරලා මේ ධර්ම වල තිබෙන තත්ව ඒවායේ තිබෙන හැඩ සියල්ලක්ම අවබෝධ කරගෙන තමයි මේ පටිඨාන කථනය එක්තරා සීමාවකට සාරිපුත්ත මහාරහතන්වහන්සේට ලබා දෙන්නේ, දේශනා කරන්නේ. සැරියුත් ස්වාමීන්වහන්සේගේ අවධි වෙච්ච සැරියුත් ස්වාමීන්වහන්සේගේ විසිතුරු වෙච්ච ඒ මනසිකාර ධර්මඥානය නැත්නම් තථාගතයන් වහන්සේ දේශනා කරන මේ ධර්මය මේච්චරට භාර ගන්න අහන්න වෙන හිතක් කොහේවත් නෑ. සැරියුත් ස්වාමීන්වහන්සේගේ චිත්තය උන්වහන්සේගේ ඥානය තථාගතයන් වහන්සේ කියන දේ හරියට තේරුම් ගන්න පුළුවන් භාරගන්න පුළුවන් විශ්ලේෂණය කරන්න පුළුවන් පුදුම ආනුභාව සිතක්. ඒක නිසා ඉස්සරවෙලාම ජයශ්‍රී මහා බෝධිය අහියස ඉදගෙන තමන් වහන්සේගේ පිරිසිදු නුවණින් දැන දැක ස්පර්ශ කරගන්නාවූ ධර්මය හොඳට හුදකලාවම ඉදගෙන ඒ ධර්ම රංචුවට බැහලා ධර්ම සාගරයට බැහැලා ආධ්‍යාත්මික චිත්ත වෛතසික බාහිර චිත්ත වෛතසික සත්වයන්ගේ චිත්ත වෛතසික දෙවියන්ගේ චිත්ත වෛතසික බ්‍රහ්මයන්ගේ චිත්ත වෛතසික තිරිසන්ගත සතුන්ගේ චිත්ත වෛතසික බාහිර වශයෙන් ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් තිබෙන චිත්ත වෛතසික ධර්මයන්ගේ තිබෙන ඔක්කෝම ටික අවබෝධ කරගෙන මෙනෙහි කර කර මෙනෙහි කර කර වැඩ සිටියේ හතරවෙනි සතියේ. ඒ උන්වහන්සේ අවබෝධ කරගෙන දේශනා කරපු ඒ ධර්ම වල අර්ථකථනය ඒ ධර්ම විග්‍රහයේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියන කොටස ඉන්ද්‍රිය ධර්ම හැටියට එක්තරා ධර්ම පොදියක් අතින් ධර්ම වලට රාජකීය විදියට බලපවත්වන ආකාරය කියලා දීපු විශේෂ ධර්ම කාණ්ඩයක් තමයි මේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියලා කියන්නේ. ඒක ජේළි හතකට කොටස් කරලා විසර්ජනා වාර හතකට පෙළ ගස්සලා ලස්සනට මේකේ තිබෙනවා.

තම තමන්ගේ තිබෙන්නා වූ දැනුම අවබෝධය සුතමය ඥානයෙන් චිත්තමය ඥානයෙන් ආධාරයත් උපකාරයත් ලබාගෙන මේ පින්වතුන්ගේ සිත් වලට යම් තරම් ප්‍රමාණයකට මේක තේරෙන්න ඇති දැනෙන්න ඇති වැටහෙන්න ඇති කියලා මගේ විස්වාසය, පිළිගැනීම. එහෙම වෙනවානම් හරි හොඳයි.

ඉතින් මේ ලොවතුරා බුදුරජාණන්වහන්සේගේ නුවණට තමස්කාර කරන්න පටිඨානය ඉගෙන ගන්න ඉගෙන ගන්න දැන ගන්න දැන ගන්න තේරුම් ගන්න තේරුම් ගන්න බුදුරජාණන්වහන්සේ කියන්න කවුද, ඒ තථාගතයන් වහන්සේගේ ඥාන විලාසය මොකක්ද කියලා බුදුගුණ අනුස්මරණයක් බුද්ධානුස්සති භාවනාවක් කරන්න පුළුවන්. ඒකට මහෝපකාරී වන උතුම් වූ වැඩක් තමයි මේ පටිඨාන කථනය. ඒක නිසා අපේ මේ පිංවතුන් අවුරුදු ගණනක් තිස්සේ මේ දක්වාම ඒ උතුම් ධර්ම භාග්‍ය ඒ උතුම් ධර්ම වාසනාව ලබාගෙන තිබෙනවා. අපේ හැම කෙනාගේම ශරීර ඇදී පැදී ඇදවී වකුටු වී දිරාපත් වෙච්ච කැඩීම බිඳීම වලට ළං වෙච්ච තමයි යන්නේ. කොයියම් හරි දවසක මේ බණ අහපු බණ කියපු අපි හැම එක්කෙනාගේම ශරීර මේ විදියට නොතිබෙන තත්වයට නොපවතින තත්වයට පත්වෙනවා. සමහර අයගේ ශරීර මාස ගාණක් තිස්සේ දිර දිරා ගිහිල්ලා පොළොවට ක්‍රමානුකූලව එක්කාසු වෙලා යයි. එහෙම නැත්නම් පැයක් එකහමාරක් වැනි කාලයක් තුල ගින්දරේ තිබෙන්නා වූ බලයට යටත් වෙලා වේගයෙන්ම සම්පුර්ණයෙන්ම වෙනස් වෙලා යයි, එහෙම නැත්නම් මුහුදක හෝ වතුරක සත්වයෙකුට අහුඋනොත් එහෙම ක්‍රමානුකූලව පැය කීපයක් හෝ සති කීපයක් හෝ ඇතුලත විනාස වෙලා යයි. මෙන් මේ විදියට මේ ශරීරය බිඳිලා විනාස වෙලා කුණු වෙලා සටහන පාට උස මහන ඔක්කොම ටික නැතිවෙලා විනාස වෙලා යනවා.

නමුත් අද අපි මේ බණ අහන කොට ධර්මය අහනකොට හිතනකොට මේ පටිඨාන ධර්ම රංචුවට එහෙම නැත්නම් මේ විසර්ජනා වාර ජේළියට ගිහිල්ලා හැම එක්කෙනාගේම සිත් එක මට්ටමක එක සමානව නැති උනත් පුළුවන් විදියට ගාට ගාට වගේ හරි ගිහිල්ලා මේ කියන විසර්ජනා වාර වලින් කියලා දෙන චිත්ත වෛතසික ධර්ම කොට්ඨාස



වලට ගිහිල්ලා පොඩ්ඩක් හිත ඒකෙ හප්පලා නුවණින් වද්දලා කරුණු ඇතුව තේරුම් ගන්න උත්සාහ කිරීමේදී ඒ ක්‍රියාව තුළ ලබා ගන්න නාම ධර්ම වල බලය කුසල ධර්මයක් හැටියට ගත්තොත් මහා ආනුභාව සම්පන්නයි, මේ ශරීරය වගේ නොවෙයි. නොපෙනෙන හිතේ බලය මහා අනුභාව සම්පන්නයි, පෙනෙන රූපයට වඩා. ඒක නිසා මේ ශරීරය අපි කවදා හරි දාලා ගියත් අපිට නැති උනත් කැඩිලා බිඳිලා කැපිලා කෙටිලා විනාස වෙලා ගියත් මේ හිතින් ගොඩනගා ගන්න ඒවගේම මේ හිතේ දියුණු කරගන්න මේ හිතින් ස්පර්ශ කරපු ධර්ම වල ආනුභාවය කියලා නිමක් කරන්න බෑ.

ඇත්ත වශයෙන්ම අපි මේ දේශනා කිරීම් වශයෙන් හෝ ඇසීම් වශයෙන් හෝ කරන්නේ ආර්යන්වහන්සේලාගේ සිත් වලින් දැකපු දේශනා කරපු ධර්මය අපේ හිත්වල ගාව ගැනීමක්. අපේ හිත්වල තවරා ගැනීමක්. අපේ හිත්වලට අතුල්ලා ගැනීමක්. ඒක නිසා මේ ධර්ම මෙනෙහි කරනකොට මේ ධර්ම වල තිබෙන ආනුභාවය අපේ හිත්වල තැවරෙනවා. අපේ හිත්වල ගැවෙනවා. අපේ හිත්වල ඒවා ස්පර්ශ වෙලා අපි කවදාහරි දවසක නැතිවෙනකොට කුණු ශරීරය බිඳිලා ගියත් ධර්ම මනසිකාරය තුලින් හැඩ වෙච්ච පාට වෙච්ච ධර්ම ශක්තිය තැවරිච්ච සිත් එක්ක අපි උන්වහන්සේලා ගිය තැනට යනවා. ආන්න ඒ භාග්‍ය ඒ වාසනාව ඒ කුසල ශක්තිය අපිට තිබෙනවා. ඒක තමයි අද අපි ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කලා කිරීම තුලින් සිද්ධ කරගන්නේ. මේ වාසනාව හැම එක්කෙනාටම ලැබෙන්නේ නෑ. ඒක නිසා මේ පිංවතුන් සෑම දෙනාම සන්නේස වෙන්න ඉතාමත් හොද වටිනා අවස්ථාවක් උදාපත් කරගන්නා, මේ ධර්මය ඇසීමෙන් හිතීමෙන් මෙනෙහි කිරීමෙන් උපදවා ගත්තු කුසල බලයෙන් තථාගතයන් වහන්සේගේ උතුම් සර්වඤ්ඤාඤාණානු බලයෙන් මේ පටියාන දේශනාවේ අනුභාව බලයෙන් සාරිපුත්ත මහරහතන් වහන්සේගේ උතුම් ඤාණානුභාව බලයෙන් සීල සමාධි ප්‍රඥා ගුණ බලයෙන් එදා ඉදලා මේ දක්වාම ධර්මය රැකගෙන ආරක්ෂා කරගෙන පැමිණියාවූ මහා ආර්ය ශ්‍රාවක ස්වාමීන්වහන්සේලාගේ ආනුභාව බලයෙන් සෑම දෙනාටම වතුරාර්ය සත්‍යය ධර්මයන් අවබෝධ කරගෙන අලා මහා නිවනින් සැනසෙන්න නිවනින් නිවී යන්න ලැබේවා! කියලා මෙහිමයෙන් ප්‍රාර්ථනා කරනවා. සෑම දෙනාටම තෙරුවන් සරණයි!

සාධු! සාධු! සාධු!

**ප්‍රශ්නය -** ස්වාමීන්වහන්ස මෙතැන ජීවිත විත්ත වේදනා ශ්‍රද්ධා විරිය සති එකගතා ප්‍රඥා කියන නම් වලින් හදුන්වලා තිබෙන්නේ ප්‍රත්‍යය වන ධර්මයන්. මේවා ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් හැටියට තමයි ප්‍රත්‍යය වෙන්නේ කියලා අපි දැන් ඉගෙන ගන්නා. එතැනදී ජීවිත කියන එක ජීවිත ඉන්ද්‍රිය හැටියටත් විත්ත කියන එක මනින්ද්‍රිය හැටියටත් වේදනාව කියන එක ආකාර පහකින් අපි ඉගෙන ගෙන තිබෙනවා. සුබ දුක සෝමනස්ස දෝමනස්ස උපේකඛා කියලා. එතකොට ඒ පහ අපි වෙනම ඉන්ද්‍රිය වශයෙන් අපි සුඛින්ද්‍රිය දුක්ඛින්ද්‍රිය සෝමනස්සඉන්ද්‍රිය දෝමනස්සඉන්ද්‍රිය උපෙක්ඛින්ද්‍රිය කියලා කියනවා. ශ්‍රද්ධාව කියන එකත් අපි සද්ධින්ද්‍රිය හැටියටත් විරිය, විරියින්ද්‍රිය හැටියටත් සති කියන වෛතසික සති ඉන්ද්‍රිය හැටියටත් එකගතා කියන එක සමාධි ඉන්ද්‍රිය හැටියටත් ප්‍රඥාව කියන එක ආකාර හතරකින් එනම් පඤ්ඤින්ද්‍රිය හැටියටත් මාර්ග සහ එල සිත්වල යෙදෙන විට අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමිතින්ද්‍රිය, අඤ්ඤින්ද්‍රිය සහ අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය හැටියටත් භාවිතා කරලා තිබෙනවා. ඒක සඳහන් කරන්න හිතුනා ස්වාමීන්වහන්ස එතකොට ඉන්ද්‍රිය ධර්ම මතක තියා ගන්න හැකියාවකුත් ලැබෙනවා නේද ස්වාමීන්වහන්ස? ඒ ගැන යම්කිසි පැහැදිලි කිරීමක් කරන්න ස්වාමීන්වහන්ස. තෙරුවන් සරණයි!

**පිළිතුර -** ඒක හොඳයි මහත්මයා ඒ විදියට අපේ ශ්‍රාවක පින්වතුන්ට කල්‍යාණමිත්‍ර පින්වතුන්ට එහෙම දැනුවත් කරන එක පැහැදිලි කරන එක. ඒ විදියට හිතේ තියා ගන්න එක හොඳයි. ඇත්ත වශයෙන්ම වේදනාව එක විදියකට තුන් කාණ්ඩයක් කරනවා. එක විදියකට ආකාර පහකට කරනවා. ඒ වේදනාව ඉන්ද්‍රිය ධර්මයක් හැටියට කොහොම හරි එක්කෝ සෑපයෙන් හරි නැත්නම් දුකෙන් හරි මොන විදියකට හරි අකාරයකට අනිත් ඒවා යටකරගෙන යන්න තිබෙන නිසා විස්තරයක් කරන්නේ නැතුව මූලික ධර්මය විතරක් අරගෙන ඉන්ද්‍රිය ධර්මයක් හැටියට කියනවා. සතියත් සමාධියත් එහෙමයි. ඇත්ත වශයෙන්ම ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියන කොට මූල ධර්මය අරගෙන අනිත් එකට බලපවත්වන හැටි විස්තර කරනවා, සෝමනස්ස ඉන්ද්‍රිය එහෙම කියලා වෙනස් කරන්නේ නැතුව. නමුත් අපිට තේරුම් ගන්න තිබෙන්නේ වේදනාවම ඒ ඒ සිත්වල සෝමනස්ස හෝ දෝමනස්ස ලෙසින් ක්‍රියාත්මක වන බව. නමුත් අපිට ධර්ම මතක තබා ගැනීම සඳහා සුත්‍ර අනුසාරයෙන් කියලා තිබෙන ශ්‍රද්ධා විරිය සති සමාධි ප්‍රඥා කියන ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් වික හිතේ තියාගෙන අතිරේක වශයෙන් තිබෙන්නේ ජීවිත ඉන්ද්‍රිය සහ මනින්ද්‍රිය. ඒ වික හිතේ තියාගන්නට පස්සේ තමන්ට පහසුවක් වෙනවා ඉන්ද්‍රිය ධර්ම මතක තබා ගන්න.

ඉතින් හරි හොඳයි ඒ විදියට දන්න දන්න අය අහල දැනුම තිබෙන අය අනිත් අයට උදව් කරන එක කල්‍යාණමිත්‍රයන් වශයෙන් හරි පිහිටක්.

ප්‍රශ්නය - තෙරුවන් සරණයි ස්වාමීන්වහන්ස ඒ ජයන්ත මහත්මයා සඳහන් කරපු එක සම්බන්ධවමයි, මාර්ග සිත් වල තිබෙන ඉන්ද්‍රිය ධර්ම ප්‍රත්‍යය වශයෙන් සඳහන් නොකළේ යම්කිසි හේතුවක් නිසාද නැත්නම් ඒවා ලෝකෝත්තර සිත්වල යෙදෙන නිසාද කියලා පොඩ්ඩක් පැහැදිලි කරලා දෙන්න ස්වාමීන්වහන්ස. තෙරුවන් සරණයි!

පිළිතුර - ඉන්ද්‍රිය ධර්ම ලෝකෝත්තර සිත් වල තිබුණත් ඒවා ඉන්ද්‍රිය වෙනවා. මේ ධර්ම උපරිමයට වඩාගෙන යනකොට සත්තිස් බෝධිපාක්ෂික ධර්ම වල තිබෙන්නා වූ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයි ඒකේ උපරිමයට ගියැත් පස්සේ තිබෙන ඒවයි ඔක්කොම ඇතුලත් කරලා තිබෙන්නේ. ඒක නිසා මේක මෙහෙම තේරුම් ගන්න පුළුවන්, දැන් ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වැඩ කරන්නා වූ තැන් කියලා මණ්ඩල හතරක් ගන්නවා. ඒ තමයි කුසල මණ්ඩලයේ කුසල් සිත් 21 යි, අකුසල මණ්ඩලයේ අකුසල් සිත් 12 යි අව්‍යාකෘත විපාක සිත් මණ්ඩලයේ සිත් 36 යි, ඊට පස්සේ ක්‍රියා සිත් 20යි. ඔය කියන්නාවූ සෑම තැනකම ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වැඩ කරනවා. ලෝකික සිත් වලත් එකම වෙලාවට සමහර ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වැඩ කරනවා. ඒවායේ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අඩු වෙන්න පුළුවන්. දැන් බලන්න ඥාන විප්‍රසුක්ත සිත් තිබෙනවා. ඒ සිත් වල ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය නෑ. එතකොට එකක් අඩු වෙනවා. අඩුවෙන් හරි වැඩියෙන් හරි ඉන්ද්‍රිය ධර්ම තිබෙනවා. ලෝකෝත්තර සිතුවත් එකක තමයි කුසල් සිත් 21 ගන්නේ. එතකොට ලෝකෝත්තර සිත් ගන්නට පස්සේ විශේෂයෙන්ම තිබෙනවා මාර්ග සිත්. සත්තිස් බෝධිපාක්ෂික ධර්ම වැඩිගෙන ගිහිල්ලා ඉන්ද්‍රිය වැඩේ කරන උපරිමය තමයි මාර්ග සිත්. ඒක නිසා එතැනත් තිබෙනවා ඉන්ද්‍රිය ධර්ම. ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෝ හැටියට ගන්න දේවල් අතර 22 ක් තිබුණට ඉන්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රිය කියන දේවල් අයින් කරලා අනිත් 20 තමයි ගන්නේ. ඒ 20 ගන්න කොට හැම තැනම ඉන්ද්‍රිය ධර්ම ස්වභාවය තිබෙනවා.

මේ පටියාන විස්තර කථනය තුල මේ කියන දේවල් හිතීන් හඳුනා ගැනීමට අපේ පින්වතුන්ට පුළුවන් උනාද කියලා කිව්වොත් ඒක ලොකු උපකාරයක්. වචන අහලා හරියන්නේ නෑ. වචන පාඩම් කරන්න පුළුවන් මන්තර වගේ. හැබැයි ඒක නොවෙයි ඔතැන තිබෙන රහස. ඒ වචනයෙන් කියවෙන ධර්මය මොකක්ද ඒ ධර්මය ක්‍රියාත්මක වෙන තැන මොකක්ද කියන එක තමයි හොඳට තේරුම් ගන්න ඕනෑ. දැන් බලන්න මේවා කොච්චර ලස්සනට කියලා තියෙනවාද කියලා. හරිම ගෞරවයක් ඇතිවෙනවා මේවා පෙළ ගස්සලා ලියලා කියලා තිබෙන ඒ ස්වාමීන්වහන්සේලා කෙරෙහි. තථාගතයන් වහන්සේගේ ධර්මය මේකයි කියලා ධර්මය වෙනමම ධර්මය හඳුන්වලා දීලා ඊට පස්සේ ඒ ධර්මය වැඩ කරන්නේ මෙන්න මේ ධර්මත් එක්ක කියලා සම්පයුක්ත ධර්ම එක්ක මිශ්‍ර කරලා ඒවා තිබෙන තැන හරිගස්සලා දීලා ඒවා වැඩ කරන්නේ මෙන්න මේ ධර්ම වල මෙන්න මේ තැන් වල කියලා කුසල් සිතක වෙනම අකුසල සිතක වෙනම ක්‍රියා සිත වල වෙනම විපාක සිත් වල වෙනම කියලා ඒවත් හරියටම ඉඩ කඩම් බෙදනවා වගේ බෙදලා පුදුම ලස්සනට තිබෙනවා. මෙව්වර තිබෙන්නේ අපි ඒක තේරුම් ගන්න උත්සාහ නොකරනවා කියලා කියන්නේ ඒක අගෞරවයක්. ඒක නිසා මම හරි කැමතියි මේ පිංවතුන්ට මොකක් හරි තේරෙන්නේ නැති දෙයක් තිබෙනවා නම් අහන්නවානම්. මේක ලැජ්ජා වෙන්න දෙයක් නොවෙයි.

ඇත්ත වශයෙන්ම මේ අභිධර්ම කථාව තේරුම් ගන්න බෑ කියලා සමහරු අවතක්සේරු කරලා පැත්තකට දාල තිබෙනවා. ඊට පස්සේ ගිහිල්ලා බණ නමින් අහන්නේ වෙන පල් හැලි. ඒවායේ බණත් නෑ මොකක්වත් නෑ. මෙව්වර දෙයක් මේ තරම් පැහැදිලිව තිබෙන්නේ මේක හිතන්න උත්සාහ කරන එකම, ඒ කුසලවිෂන්දයම ඇති. ඒක නිසා මේ පින්වතුන්ට වැටහෙනවද කියලා කියලා කියනවානම් ඒකත් හරි වටිනාවා.

හොඳයි මේ පින්වත් සෑම සියලු දෙනාම අවංකවම සතුටු වෙන්න නැවත වතාවක් හැම දෙනාටම ඉතාමත් හොඳ වටිනා ධර්ම සමයක් උදාපත් කරගන්න ලැබුණා. අපේ පින්වත් ලලිත් දළුවන් මහත්මයා ඒවගේම ජයන්ත රත්නායක මහත්මයා අපේ පිංවතුන් සියලු දෙනාම එක්කාසු වෙලා මේ සකස් කර ගත්තු වැඩ පිළිවලින් අදත් අපිට කල් ඇතුව දැනුම් දීලා ඒවගේම සියලු දෙනාටම අඩ ගහලා කථා කරලා එක පෙළකට අරගෙන අපේ ජයන්ත මහත්මයා සම්බන්ධීකරණ වැඩේ කළා. ඒ සියලු පිං අපේ දළුවන් මහත්මයාට යනවා. ඉතින් ඒ පින්වත් මහත්මයාට මේ උතුම් දහම් වැඩ පිළිවෙල ආරම්භ කරගෙන පවත්වාගෙන ඒම තුලින් උපදවාගත්තු සියලු කුසල් බලයෙන් ධර්ම ඥානය භාවනා ඥානය මනසිකාර ශක්තිය සිතිය නුවණ යෙදීමේ හැකියාව ලැබේවා! ඒ ශක්තිය සෑම දෙනාටමත් ලැබේවා! දළුවන් මහත්මයාටත් අපේ ජයන්ත මහත්මයා ඇතුළු මේ සෑම සියලු දෙනාටම මේ උතුම් උදාරතර ධර්ම බලයෙන් ඥාන බලයෙන් කුසල බලයෙන් මේ වගේ තවත් දිගට දහම් වැඩ සටහන පවත්වාගෙන අපි අහලා නැති හිතලා නැති මෙනෙහි කරලා නැති ගාමිණීර ධර්ම ගැඹුරු තැන් වලට ගිහිල්ලා මෙනෙහි කරලා හිතලා අවධි කරගෙන මේ ධර්ම ඉගෙන ගෙන භාවනාවක් හැටියට වඩාගෙන තේරුම් අරගෙන අනිත්‍යය දුක්ඛ අනාත්ම කියන ධර්ම ස්වභාවය තේරුම් අරගෙන අපි සෑම දෙනාටම සසර දුකෙන් මිදී නිවනින් සැනසෙන්න ලැබේවා! කියලා මම මෙමුණියෙන් ප්‍රාර්ථනා කරනවා. සෑම දෙනාටම තෙරුවන් සරණයි!

සාධු! සාධු! සාධු!

සිලවන්තං ගුණවන්තං - පුඤ්ඤකම්බෙන්තං අනුත්තරං  
දුල්ලබෙන මයා ලද්ධං - පස්සිතුං වන්දිතුං වරං  
සාරිපුත්තාදි ථෙරානං - ආගතං පටිපටියා  
සද්ධා සිලං දයා වාසං - බුද්ධ පුත්තං නමා මහං